

PROJECTENATLAS BORSELE 2018

Projectenatlas Borsele 2018
versie 21 februari 2018

Kleverskerkseweg 49
4338 PB Middelburg
tel. 0118 653 737

rdh@rdh.nl
www.rothuizen-architecten.nl

Stenevate 10
4451 KB Heinkenszand
tel. 0113 238 383

info@borsele.nl
www.borsele.nl

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Inhoud van de Projectenatlas 2018	5
2. Totstandkoming	9
2.1 Gehanteerde werkmethode	9
2.2 Organisatie van het werkproces	9
2.3 Doorlopen werkstappen	9
3. Thema's	11
3.1 Klimaatadaptatie	11
3.2 Energietransitie	11
3.3 Identiteit en sociale cohesie	12
4. Duurzaam ruimtelijk structuurbeeld	13
5. Projecten	16
5.1 Ontbrekende schakels	17
5.2 Kansen aan de Westerschelde	18
5.3 Gebiedsaanpak Sloerand	19
5.4 Energieneutraal ruraal gebied	20
5.5 Zelfredzaamheid kleinste kernen	21
5.6 Vergroening woon-zorgcomplexen	22
5.7 Verduurzaming kleine bedrijventerreinen	23
6. Van projecten naar uitvoering	25

topografische kaart

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

Borsatlas 2003

In 2003 heeft de gemeente Borsele een strategische ruimtelijke visie vastgesteld, de Borsatlas. In de Borsatlas zijn op hoofdlijnen de uitgangspunten beschreven van de ruimtelijke koers van de gemeente, uiteengelegd in beleidsthema's en deelgebieden.

Voor de naam Borsatlas, een verwijzing naar de bekende Bosatlas, is indertijd gekozen om duidelijk te maken dat visievorming een doorlopend proces is. Zoals een atlas op het moment van verschijnen al weer aanpassing behoeft, is gemeentelijk ruimtelijk beleid een proces dat permanent moet anticiperen op een veranderende samenleving. Op gemeentelijk niveau heeft de Borsatlas door de jaren heen kaders gegeven voor tal van (gemeentelijke) ruimtelijke ontwikkelingen.

De Borsatlas is een belangrijk richtinggevend document geweest voor een samen met andere Bevelandse gemeenten opgestelde Regiovisie. Deze Regiovisie De Bevelanden (2004-2005) is een belangrijk fundament geweest onder het besluit over te gaan tot intergemeentelijke samenwerking in de Bevelanden.

Projectenatlas 2006

Als uitwerking van de Borsatlas is in 2006 de Projectenatlas Borsele opgesteld. De Projectenatlas bevat projecten die inhoud geven aan het ruimtelijk-economisch strategisch beleid van de Borsatlas. In 2015 heeft een ambtelijke evaluatie van de Projectenatlas plaatsgevonden. Deze evaluatie geeft aan dat, bijna 10 jaar na dato, een groot deel van de 33 projecten daadwerkelijk is uitgevoerd. Een beperkt aantal projecten is, al dan niet onder invloed van de recente financiële en economische crisis, 'blijven liggen'. Daarnaast heeft zich in het tijdvak 2006-2015 een aantal nieuwe projecten aangediend die nog niet in de Projectenatlas zijn opgenomen.

Inmiddels is de economische crisis achter de rug en dient zich een toenemend aantal initiatieven aan. De maatschappelijke omgeving waarin deze initiatieven zich manifesteren, is sinds 2003/2006 ingrijpend gewijzigd. Mede onder invloed van de financiële en economische crisis hebben in Nederland ingrijpende politieke maatschappelijke hervormingen plaatsgevonden, die haar invloed hebben op het lokale sociale, economische en ruimtelijke domein.

Veranderende tijdgeest

Veel meer dan in 2006 leven we anno 2018 in een globale en digitale wereld, waarin alles met elkaar verbonden is en op technologisch vlak alles mogelijk lijkt te zijn. Met het 'internet of things' (computers en databestanden die 'zelfstandig' met elkaar communiceren en beslissingen nemen) is de samenleving de drempel naar een nieuwe ontwikkelingsfase overgegaan. Algemeen wordt dit aangeduid als een economie of een samenleving '4.0'. Deze 'revolutie 4.0' brengt ons een overvloed aan digitaliseringsmogelijkheden. Veel van deze, zoals 'social media' en het gebruik van grote databestanden door commerciële bedrijven en instellingen, hebben een direct effect op ons dagelijks leven.

Veel mensen zijn actief op zoek naar hun plek en rol in deze veranderende wereld. Sommigen omarmen als vanzelfsprekend het gemak dat nieuwe technologie brengt, anderen voelen zich onzeker en trachten een leven te organiseren dat minder afhankelijk is van technologische en digitale mogelijkheden. Feit is dat de gevaren die aan een '4.0' samenleving kunnen kleven, steeds beter zichtbaar worden. Verlies van individuele privacy, concentratie van informatie bij een aantal wereldwijd opererende commerciële bedrijven, veiligheidsvraagstukken op het gebied van informatie en beheer van datasystemen zijn enkele voorbeelden.

Projectenatlas 2018

De Projectenatlas uit 2006 heeft gedurende ruim 10 jaar haar nut bewezen. Het benadrukken van de samenhang van de projecten en het (herhaaldelijk) onder de aandacht brengen van hun betekenis, heeft in veel gevallen bijgedragen tot uitvoering. Dit heeft medio 2017 geleid tot het besluit van Burgemeester en Wethouders om over te gaan tot een integrale herijking van de Projectenatlas.

In de nu voorliggende herijking van de Projectenatlas vindt een bredere benadering van het begrip 'ruimte' plaats. Hadden de Borsatlas uit 2003 en de Projectenatlas uit 2006 een functioneel-ruimtelijk karakter, nu integreren we het sociaal-maatschappelijke domein (waaronder onderwijs, welzijn en zorg, cultuur en recreatie) nadrukkelijker met 'economie en ruimte'. Daarnaast introduceren vraagstukken op het gebied van milieu, klimaat en energie nieuwe opgaven. Deze ontwikkelingen zijn de afgelopen jaren meer met elkaar vervlecht geraakt. Dit is als uitgangspunt gehanteerd bij het komen tot een nieuwe Projectenatlas voor Borsele.

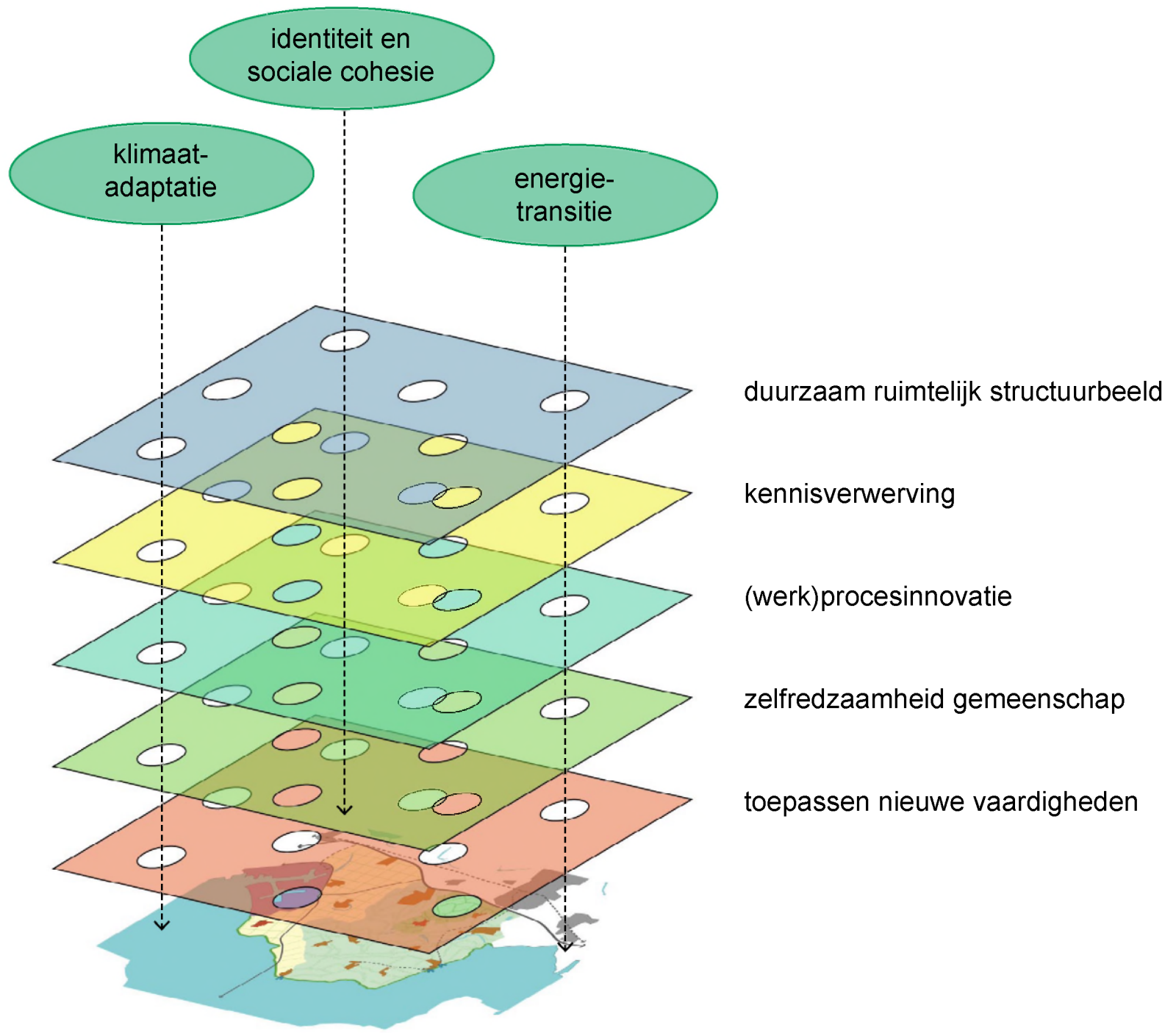
1.2 Inhoud van de Projectenatlas 2018

Uitgangspunten en doelstellingen

De nu gepresenteerde atlas is meer dan alleen een serie projecten. Door het College van Burgemeester en Wethouders zijn in het licht van de actuele ontwikkelingen eind 2017 drie overkoepelende thema's benoemd die de grootste uitdagingen van de gemeente voor de komende 15 jaar samenvatten. Deze thema's zijn:

- Identiteit en sociale cohesie;
- Klimaatadaptatie;
- Energietransitie.

Deze drie thema's zijn aanleiding om zeven projecten te formuleren om de Borsele gemeenschap de komende jaren **inzichten, kennis en vaardigheden** te laten ontwikkelen om (de gevolgen van) *klimaatadaptatie* en *energietransitie* voor Borsele operationeel te maken. De projecten zijn zodanig ingericht dat ze tegelijkertijd versterkend zijn voor de *identiteit en sociale cohesie* van de gemeente.

Evenals bij de voorgaande industriële en technische revoluties zullen de komende jaren sturings- en correctiemechanismen ontwikkeld dienen te worden om deze negatieve aspecten beheersbaar te maken. Het samen met anderen vanuit een positief identiteitsbesef en met zelfvertrouwen werken aan een veranderende wereld is hierbij belangrijk. Door haar aard en samenstelling van de projecten is de Projectenatlas 2018 een hulpmiddel om de **weerbaarheid** van de lokale gemeenschap hierbij te vergroten. 'Borsele 5.0': De mens centraal, techniek haar ondersteuning...

Inhoud geven aan thema's

De Projectenatlas bevat een serie projecten die inhoud helpen geven aan het behalen van Borsele doelstellingen op het gebied van de drie benoemde thema's energietransitie, klimaatadaptatie en identiteit en sociale cohesie. Het gaat hierbij om dat deel van de thema's waar de gemeente door middel van concrete projecten nadrukkelijk een rol in kan spelen, maar die niet of lastig aan te pakken zijn met regulier beleid en/of reguliere financiële middelen.

Leren omgaan met verandering

Projecten in de Projectenatlas moeten ons helpen om de (gevolgen van) klimaatadaptatie en energietransitie voor Borsele operationeel te maken. Tegelijk moeten de projecten helpen de identiteit en sociale cohesie van de gemeente te versterken. Om dit mogelijk te maken, is nodig:

- Kennis van de onderwerpen waar we mee geconfronteerd worden;
- Nieuwe werkmethodeken die aansluiten bij de huidige tijdsgeest: (werk) procesinnovatie;
- Zelfredzaamheid van de gemeenschap bij het stellen en uitvoeren van lokale doelstellingen;
- Mogelijkheden om te experimenteren bij het leren toepassen van nieuwe kennis en vaardigheden.

De Projectenatlas probeert bovenstaande in een zevental projecten samen te brengen, en verschillende thema's en onderdelen zoveel als mogelijk te stapelen. Dit dwingt niet alleen tot (werk)procesinnovatie, maar ook tot efficiency bij de inzet van mensen en middelen. Daarbij vergroot stapeling ook de financiële haalbaarheid bij uitvoering, en kunnen ingrepen mogelijk leiden tot een breder maatschappelijk draagvlak omdat er 'voor ieder wat wils' in zit. Projecten krijgen mede hiermee een beter zichtbaar maatschappelijk rendement.

Niet gerealiseerde projecten uit de Projectenatlas 2006

De nog niet uitgevoerde projecten uit de Projectenatlas 2006 zijn getoetst aan de nieuwe uitgangspunten en doelstellingen. Op basis hiervan is een aantal van deze 'oude' projecten als onderdeel van één van de zeven nieuwe projecten opgenomen in de Projectenatlas 2018.

Het betreft de volgende projecten:

- Krekenplan 's-Heerenhoek (project 11);
- Havens Hoedekenskerke (project 13);
- Recreatief knooppunt Hoedekenskerke (project 16);
- Land art/kunst (project 18);
- Ontwikkelingsmogelijkheden Westerschelde kust e.o. (project 20);
- Historische redouteslocaties langs de (voormalige) kustlijn (project 21);
- Fort Ellewoutsdijk (project 22);
- Verbinding Zwakegebied – Schengegebied (project 26).

Randvoorwaarde bij ieder project

Ieder project van de Projectenatlas moet een waarneembare bijdrage leveren aan het versterken van de identiteit van de gemeente (zie hoofdstuk 4. Duurzaam ruimtelijk structuurbeeld), om het ruimtelijk-economische DNA van Borsele verder te versterken en daardoor de toekomstbestendigheid van de gemeente te vergroten.

a. water bovengronds opvangen

regenwater op lager gelegen delen in de openbare ruimte tijdelijk bergen, bijvoorbeeld in wadi's, waterpleinen en (voormalige) kreken

b. water ondergronds opslaan

regenwater ondergronds opslaan, bijvoorbeeld in bassins en grindkoffers

c. waterberging in de polder

een groot, laaggelegen gebied geschikt maken voor het kunnen bergen van grote hoeveelheden regenwater voor langere tijd

a. windenergie bij het dorp

bij ieder van de 15 kernen één of meerdere windmolens plaatsen

b. windenergie op nieuwe concentratielocatie

windmolens plaatsen op een nieuwe concentratielocatie in de gemeente Borsele

c. windenergie op zee

het opwekken van windenergie op land wordt niet verder uitgebreid, maar er wordt ingezet op windenergie op zee

a. energieneutraal in 2050

overeenkomstig de (inter-)nationale afspraken is de gemeente Borsele uiterlijk in 2050 energieneutraal

b. energieneutraal in 2045

wij gaan iets harder dan het (inter-)nationale beleid. De gemeente Borsele is uiterlijk in 2045 energieneutraal

c. energieneutraal in 2035

wij gaan veel harder dan (inter-)nationale afspraken. De gemeente Borsele is uiterlijk in 2035 energieneutraal

a. behoud van het landschap

het Borselse landschap is waardevol en dient te worden behouden

b. herontwikkeling van het landschap

het Borselse landschap kan zich herontwikkelen en een bijdrage leveren aan actuele vraagstukken als energietransitie en klimaatadaptatie

c. geen sturing

het gebruik van landbouwgrond wordt overgelaten aan de beheerder/gebruiker van de gronden en aan de markt

a. woningen volledig zelfvoorzienend

woningen moeten volledig zelfvoorzienend worden, hiervoor zetten we in op zoveel mogelijk energiebesparing en duurzame energieopwekking per woning

b. woningen deels zelfvoorzienend

we zetten actief in op (na-)isolatie en duurzame energieopwekking op woningniveau. De restvraag aan energie wekken we collectief op in de buurt van het dorp

c. collectieve energieopwekking

we zetten in op een nieuwe collectieve energieopwekking rond het dorp of op een centrale plek in de gemeente

a. ruimtelijke identiteit voorop

iedere publieke investering voor klimaatadaptatie en energietransitie moet een bijdrage leveren aan de ruimtelijke identiteit

b. concessies doen

klimaatadaptatie en energietransitie zijn zo belangrijk, dat concessies kunnen worden gedaan ten aanzien van de ruimtelijke identiteit

c. klimaatadaptatie en energietransitie voorop

klimaatadaptatie en energietransitie zijn dusdanig belangrijk, dat ruimtelijke identiteit hiervoor moet kunnen wijken

2. TOTSTANDKOMING

2.1 Gehanteerde werkmethode

Om te komen tot deze herijkte of nieuwe Projectenatlas is gekozen voor een wat losse en 'vormvrije' verkenning en analyse van mogelijke vraagstukken. De werkaanpak was erop gericht om zo breed mogelijk informatie op te halen bij diegene die direct betrokken zijn bij het oplossen van nieuwe vraagstukken. Hierbij stond de vraag centraal aan welke onderwerpen de gemeente nu zou moeten beginnen te werken, om te voorkomen dat er over 15 jaar grote problemen zouden zijn ontstaan. Door de opgehaalde inzichten met elkaar te verbinden, is deze 'getrechterd' richting een aantal overkoepelende thema's voor de toekomst. Deze thema's zijn de basis voor de geformuleerde projecten.

2.2 Organisatie van het werkproces

Om zo breed mogelijk informatie op te kunnen halen, is het belangrijk een zo groot mogelijke groep inwoners en stakeholders van de gemeente te betrekken. De Projectenatlas wordt hiermee niet een product van de gemeentelijke organisatie, maar van de gehele gemeente.

Bij het betrekken van zoveel mogelijk mensen is het wel van belang in de gaten te houden dat de betrokkenen inhoudelijk bij kunnen dragen aan het beantwoorden van de voorgelegde vraag. Daarnaast moet het ophalen van informatie een werkbaar proces blijven.

Eén en ander afwegende, is ervoor gekozen om voor deze Projectenatlas een inbreng te vragen van:

- de Gemeenteraad;
- het College van Burgemeester en Wethouders;
- een klankbordgroep. Middels de zogenaamde A-select methode zijn 300 inwoners gevraagd of ze een bijdrage zouden willen leveren aan de totstandkoming van deze Projectenatlas. Hiervan zijn 11 bewoners op de uitnodiging ingegaan. Deze hebben zitting genomen in de klankbordgroep. Tijdens het proces van totstandkoming is de klankbordgroep tweemaal bij elkaar gekomen;
- vertegenwoordigers van een aantal stakeholders: ZLTO Borsele, ZMf, Land van Borsele / Landschapspark Borsele, Behoud Zak van Zuid-Beveland, Ondernemingsvereniging Borsele en Natuurmonumenten;
- de ambtelijke professionals: ambtelijke vertegenwoordiging vanuit alle afdelingen.

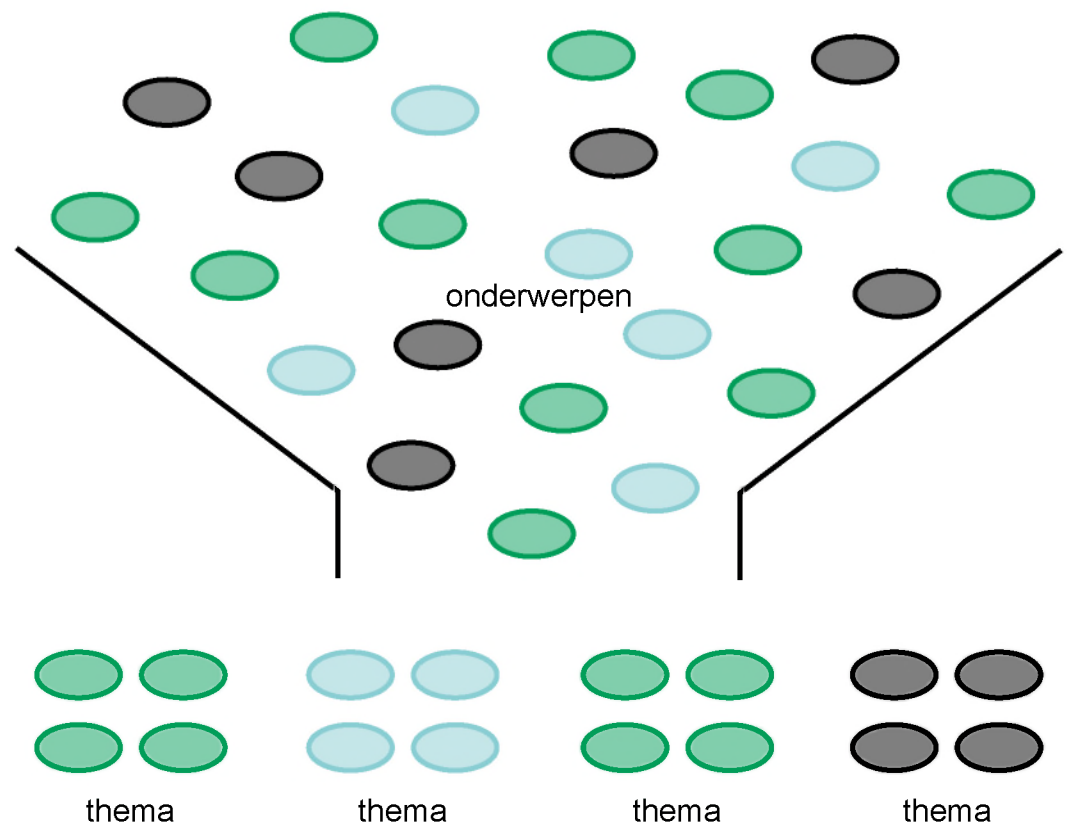
2.3 Doorlopen werkstappen

Nadat de werkaanpak in april 2017 is voorgelegd aan de gemeenteraad, is gestart met het breed ophalen van informatie middels gesprekken met achtereenvolgens de verschillende leden van het college van B&W, de klankbordgroep, de stakeholders en de ambtelijke professionals.

De uit deze gesprekken opgehaalde onderwerpen zijn besproken met het College van Burgemeester en Wethouders. In samenspraak zijn 3 thema's geformuleerd: klimaatadaptatie, energietransitie en identiteit en sociale cohesie.

Tijdens een brede raadsbijeenkomst op 9 september 2017 is met de Gemeenteraad, klankbordgroep, stakeholders en enkele andere belangstellenden gediscussieerd over de 3 gekozen thema's. Middels een interactieve werkvorm zijn prioriteiten en accenten gepeild.

Tijdens meerdere bijeenkomsten met de ambtelijke specialisten, de klankbordgroep, de stakeholders en de verantwoordelijk wethouder zijn de thema's en accenten verder verdiept. Deze discussies samen hebben uiteindelijk in februari 2018 geleid tot de nu voorliggende selectie van projecten voor de Projectenatlas.

klimaatadaptatie

energietransitie

identiteit en sociale cohesie

3. THEMA'S

Het in hoofdstuk 2 beschreven totstandkomingstraject is erop gericht geweest thema's te benoemen die belangrijk zijn voor de toekomstige ontwikkelingen in de gemeente Borsele. In overleg met het College van Burgemeester en Wethouders zijn de volgende 3 hoofdthema's benoemd:

- klimaatadaptatie;
- energietransitie;
- identiteit en sociale cohesie.

Aan al deze thema's zijn legio studies en boeken gewijd. Het is niet de ambitie van deze atlas deze samen te vatten, of een overall beeld te schetsen welke impact de thema's zullen hebben op de gemeente Borsele. In onderstaande paragrafen wordt slechts een beknopte samenvatting gegeven hoe de grootste gemene deler van de gesproken betrokkenen bij de Projectenatlas tegen deze thema's in relatie tot de gemeente aankijkt.

3.1 Klimaatadaptatie

Dat het klimaat verandert, is inmiddels alom bekend. Ook over de vraag of klimaatverandering van invloed is op ons dagelijks leven en onze leefomgeving is men het eens, evenals dat dit tot ingrepen zal moeten leiden.

Eén van de effecten van klimaatverandering is een veranderend neerslagpatroon: heviger buien tegenover langere perioden van droogte. Door plekken aan te wijzen waar water (tijdelijk) geborgen kan worden, kan wateroverlast op andere plekken worden voorkomen en kan het water gebruikt worden ten tijde van droogte. Ook de afname van het verharde oppervlak (zowel in de openbare ruimte als op privégrond) kan hier in gunstige zin aan bijdragen. In onverharde oppervlakken kan hemelwater makkelijker infiltreren en daarmee wateroverlast en druk op ons rioolstelsel beperken. Vrijwel alle deelnemers aan de samenstelling van de Projectenatlas spreken een voorkeur uit dit deel van de wateropgave te integreren in ruimtelijk-landschappelijke oplossingen. Louter civieltechnisch gerichte oplossingen hebben nauwelijks draagvlak. Hierdoor ontstaat een uitdagend ontwerpthema bij toekomstige revitalisatieopgaven in zowel de dorpen als in het landelijk gebied.

Een ander effect van klimaatverandering is een verhoging van de temperatuur. De grote oppervlakte aan verharding en bebouwing en de aanwezige menselijke activiteiten zorgen ervoor dat de effecten in de bebouwde omgeving groter zijn dan daarbuiten. De industriële activiteiten in het Sloegebied dragen bij aan dit zogenaamde hitte-eilandeffect. Het toepassen van minder verharding en meer groen en water kan het hitte-eilandeffect beperken. Juist omdat deze zogenaamde

'hittestress' zich het sterkste manifesteert in de 'versteende gebieden', zien deelnemers aan de Projectenatlas in het bestrijden van deze 'hittestress' kansen om tot verbetering van de kwaliteit van de (openbare) ruimte te komen.

Verhoging van de temperatuur zorgt ook voor een verhoging van de zeespiegel. Door de ligging aan de Westerschelde kan de zeespiegelstijging van grote invloed zijn op (delen van) het Borselse grondgebied, met name op het gebied van waterveiligheid en verzilting. Ingrepen om hieraan tegemoet te komen, zullen zich waarschijnlijk het sterkste manifesteren in de direct langs de Westerschelde gelegen gebieden. Deze ingrepen kunnen een bijdrage leveren aan het verfraaien van het landschap, waardoor de aantrekkelijkheid van de Westerscheldekust voor recreatie wordt vergroot.

Mede (maar niet alleen) door klimaatverandering staat biodiversiteit onder druk. Een goed uitgekende toevoeging van beplanting en water zal hierop een positieve uitwerking hebben, zowel voor planten als dieren. Met name het aaneenschakelen van gebieden met ecologische betekenis is van grote waarde. Deelnemers aan de Projectenatlas zien kansen in het beter voor het voetlicht te brengen van dit soort schakelingen van historische landschapspatronen. Dit zou bij kunnen dragen aan het vergroten van de herkenbaarheid en leesbaarheid van de gebiedsidentiteit.

3.2 Energietransitie

De klimaatverandering wordt (mede) bepaald door menselijk handelen. Het verbranden van fossiele brandstoffen zorgt namelijk voor een verhoging van de zogenaamde broeistofgassen. Dit effect kan worden tegengegaan door enerzijds onze energievraag te beperken en anderzijds te zorgen voor andere, duurzame energiebronnen. Het merendeel van de gesproken betrokkenen is van mening dat het al langer bestaande thema 'Borsele energieke gemeente' zich dient te vertalen in een ambitie om op het gebied van energietransitie een stukje voorop te lopen. Dit impliceert een beleid dat ruimte moet scheppen voor pilotprojecten en experimenten.

Energiebesparing kan op verschillende manieren, onder andere door gebruik te maken van zuinigere apparaten en door gebouwen beter te isoleren, zodat de warmte- en energievraag afneemt. Met name op dat laatste vlak ligt er ook voor de gemeente Borsele nog een uitdaging: een groot deel van de woningen is onvoldoende geïsoleerd. Inmiddels zijn er diverse mogelijkheden voor na-isolatie. De betrokkenen bij de Projectenatlas zijn zich bewust van de (financiële) consequenties die grootschalige aanpak van woningisolatie voor de betrokken

klimaatadaptatie

energietransitie

eigenaren heeft. Tegelijk benadert men het als een voorinvestering, die zich in de loop van de jaren geleidelijk terugbetaalt. Een rol voor de gemeente om deze investeringen te voorfinancieren, ziet men niet. Wel wordt opgemerkt dat isolatie van woningen aan de buitenzijde kansen biedt voor een verbetering van de beeldkwaliteit waar het woningen met een 'gedateerde' architectuur betreft. De gemeente zou hier een stimulerende rol kunnen spelen door projectcoördinatie aan te bieden, zodat binnen deelgebieden met eenzelfde architectuur eenheid blijft/ontstaat.

Op het gebied van alternatieve, duurzame energie zijn er volop mogelijkheden: windenergie, zonne-energie, elektrisch rijden, warmtepompen, waterstof, restwarmte, et cetera. De bij de atlas betrokken stakeholders vinden dat de gemeente een rol kan spelen om kennis over ter beschikking komende technologie voor een zo breed mogelijke doelgroep toegankelijk te laten zijn. Het stimuleren van 'collectieven' kan aanwezige kennis bij inwoners toegankelijk maken voor derden, en bijdragen aan het zelforganiserend vermogen van de (dorps)gemeenschap(en). Indien windenergie en of grootschalige zonne-energie een rol speelt bij de transitie van de gemeente, dient dit volgens de betrokkenen plaats te vinden daar waar deze opwekking op □ industriële schaal □ ruimtelijk ingepast kan worden en niet ten koste gaat van de ruimtelijke identiteit van de gemeente.

Om de energietransitie mogelijk te maken, zullen we om moeten schakelen naar een circulaire economie. Onder de circulaire economie wordt een economisch systeem verstaan dat bedoeld is om herbruikbaarheid van producten en grondstoffen te maximaliseren en waardevernietiging te minimaliseren. Wellicht het meest bekende voorbeeld van de circulaire economie is circulair bouwen. Dit betekent dat materialen hergebruikt worden, maar ook dat gebouwen flexibel ingezet kunnen worden om de levensduur ervan te verlengen. Veel betrokkenen bij de totstandkoming van de Projectenatlas herkennen het belang van het thema, en proberen hier zelf binnen ter beschikking staande mogelijkheden een steentje aan bij te dragen. Initiatieven van de gemeente om deze betrokkenheid concreter inhoud te geven, kunnen rekenen op draagvlak bij de betrokkenen.

Vanuit de duurzaamheidsgedachte is het gebruik van herbruikbare materialen bij nieuwbouw een voorwaarde, maar ook in geval van sloop kan het kansen bieden. Een deel van de vrijkomende materialen kan worden hergebruikt. Lokale bedrijven in de bouw en techniek kunnen hierin een rol spelen.

3.3 Identiteit en sociale cohesie

Het thema identiteit en sociale cohesie bestaat weliswaar uit twee delen, maar deze zijn welhaast onlosmakelijk met elkaar verbonden. De identiteit van de gemeente Borsele wordt immers niet alleen bepaald door landschappelijke structuren en de 15 dorpen, maar ook – of vooral – door de circa 23.000 inwoners.

Door de betrokkenen worden de landschappelijke kwaliteiten en de verscheidenheid van landschap en kernen alom onderschreven en geprijsd. In een veranderende, steeds globaler wordende wereld, zijn veel mensen op zoek naar het gevoel om 'ergens bij te horen', ergens onderdeel van te zijn. Een dagelijkse leefomgeving met een sterke eigen identiteit helpt hierbij. Bij betrokkenen staat het behoud en het versterken van deze kwaliteit dan ook hoog op de prioriteitenlijst. Vrijwel iedereen ziet de maatschappelijke maar ook economische betekenis van het leven in een kwalitatief hoogwaardige omgeving. Voor de Projectenatlas vertaalt zich dit dat betrokkenen van mening zijn dat ieder project een waarneembare bijdrage dient te leveren aan het versterken van de identiteit van de gemeente (zie ook hoofdstuk 4: Duurzaam ruimtelijk structuurbeeld). Hierdoor wordt naar mening van betrokkenen de toekomstbestendigheid van de gemeente vergroot.

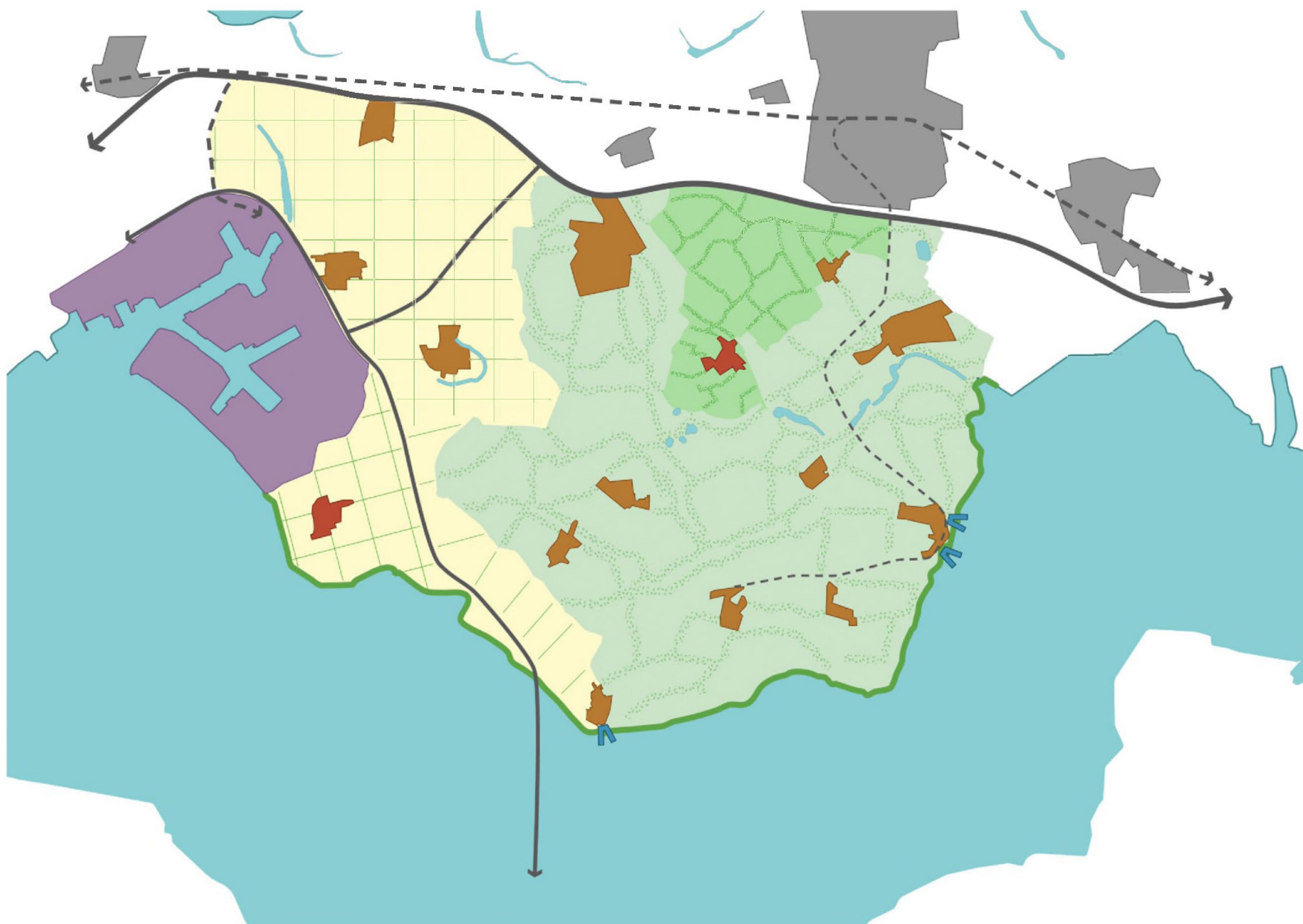
Naast duurzaamheid op het vlak van klimaat en energie, is het tevens van belang ontwikkelingen in balans te brengen met maatschappelijke belangen. De manier waarop de Projectenatlas tot stand komt, past in deze opvatting. Deze vorm van participatie zorgt ervoor dat belangen zorgvuldig kunnen worden afgewogen en dat draagvlak ontstaat voor ontwikkelingen. Sociale cohesie is van grote waarde voor een leefbare woonomgeving. Bovendien past dit bij de veranderende, faciliterende rol van de (lokale) overheid. Betrokkenen staan open voor het verder doorzetten van deze ingeslagen richting. Pilots, waar samen met bewoners wordt opgetrokken in het vinden van een nieuwe lokale balans tussen technologie, economie, identiteit en sociaal maatschappelijke veranderingen, worden aangemoedigd en projecten waar toepassing van nieuwe technologie juist een impuls betekent voor het creëren/versterken van de identiteit zouden prioriteit dienen te krijgen.

Sociale cohesie houdt ook in maatschappelijke duurzaamheid bij het ontwikkelen en toepassen van nieuwe initiatieven, of het nu gaat om het opvangen van effecten van vergrijzing, of het implementeren van energiebesparende maatregelen. Betrokkenen wijzen op de aanwezige kennis en betrokkenheid van lokale ondernemers, die ingezet kan worden bij het stimuleren en faciliteren van lokale initiatieven. Het heeft dan ook voorkeur om lokale ondernemers waar mogelijk een rol te laten spelen in lokale ontwikkelingen. Waarom bedrijven van buitenaf inschakelen als kennis en ervaring ook lokaal beschikbaar is? Als voorbeelden noemen betrokkenen het isoleren van woningen en andere gebouwen, duurzame energieopwekking maar ook de mogelijkheid een databank voor circulaire bouwmaterialen op te zetten.

identiteit en sociale cohesie

4. DUURZAAM RUIMTELIJK STRUCTUURBEELD

duurzaam ruimtelijk structuurbeeld

De afgelopen 20 jaar zijn serieuze stappen gezet in de leefbaarheid en het toekomstbestendig maken van de gemeente. Het uitgaan van de eigen kracht (het versterken van de eigen kwaliteit en identiteit) heeft hieraan altijd ten grondslag gelegen. In deze projectenatlas bouwen we hier op voort. De kwaliteit en identiteit van de gemeente Borsele is vastgelegd in een zogenaamd duurzaam ruimtelijk structuurbeeld (DRS).

Het DRS benoemt los van het toekomstige programma of bekende initiatieven de kwaliteiten en potenties van het gebied. Het DRS heeft een blijvende sturende rol bij de ruimtelijk-economische ontwikkeling van het gebied, ook buiten de planperiode van de projectenatlas. Het DRS blijft over decennia het kader waarbinnen (ook nog niet bekende) ruimtelijke ontwikkelingen kunnen worden afgewogen en getoetst.

Gebiedsindeling

Het grondgebied van de gemeente Borsele is onder te verdelen in vijf grote ruimtelijke eenheden:

- de Poel;
- de kleinschalige polders;
- de grootschalige polders;
- het Sloegebied;
- de Westerschelde.

Verspreid over de gemeente liggen de 15 kernen.

De Poel

De Poel is een gebied met als kernkwaliteiten een open en grootschalig karakter en contrast tussen het open poellandschap en de ruimtelijk verdichte kreekruigen/dorpen. Grondgebonden landbouw is de dominante functie. Rondom Nisse is op de overgang naar het kleinschalige polderlandschap plaatselijk een ruimtelijke verdichting aanwezig in de vorm van restanten van een vroeger landschap: het heggengebied.

Binnen de Poel komen smalle kreekruigen voor. Het vroeger kenmerkende onderscheid in het grondgebruik tussen de kreekruigen (akkerbouw) en de poelgronden (grasland) is vrijwel volledig verdwenen. Hoewel veel van het oorspronkelijke landschap is verdwenen, is het contrast tussen de openheid van het poellandschap en de verdichte kreekruigen bewaard gebleven.

De kleinschalige polders

In het kleinschalige polderlandschap wordt onderscheid gemaakt in de kleinschalige nieuwlandpolders rondom de Poel en de herverkavelde oudlandpolders tegen de Westerschelde.

De ruimtelijke kwaliteit van de kleinschalige nieuwlandpolders hangt samen met het dijkenpatroon, de kreekresten, de welen en de erfbeplantingen. Het dijkenstelsel is in het gehele gebied aanwezig en zorgt ervoor dat de ontstaanswijze van het gebied uit het landschap kan worden afgelezen. Het zorgt voor een ruimtelijk beeld van afwisselend grote en kleine ruimten.

De hoofdstructuur van het landschap in de herverkavelde oudlandpolders wordt bepaald door de wegbeplantingen. Bij Baarland en Hoedekenskerke gaat het om een fijnmazig landschap dat gestructureerd wordt door dijken. Richting Oudelande en Ellewoutsdijk krijgt het landschap een meer open karakter.

De grootschalige polders

De grootschalige polders kenmerken zich door de grootschaligheid, de landschappelijke openheid en de industriële horizon door de aanwezigheid van het Sloegebied. De polders zijn lineair en efficiënt ingedeeld. De polders zijn grootschalig en de dijken over het algemeen onbeplant, evenals de bermen van de meeste polderwegen. De landbouw is de belangrijkste gebruiker in het gebied.

De Borsselepolder maakt onderdeel uit van de grootschalige polders. Desondanks wordt deze polder apart benoemd, omdat de percelen in de polder en het dorp Borssele een kenmerkende renaissancestructuur kennen.

de Poel

kleinschalige polders

grootschalige polders

Het Sloegebied

Het grootschalig industrielandchap van het Sloegebied vormt een sterk contrast met de polders en de Westerschelde. Een brede zone van (technische) infrastructuur vormt de overgang naar de polders. De havens vormen de ruggengraat van het gebied. In het gebied is grootschalige bebouwing aanwezig, waarbij de industriële functie van het gebied duidelijk naar voren komt.

De Westerschelde

Een deel van de Westerschelde maakt onderdeel uit van het Borselse grondgebied. Bepalend voor het beeld van de Westerschelde is de afwisseling van groot open water, schorren, slikken, platen en dijken. Het gebied wordt gekarakteriseerd door weidsheid, vergezichten en natuurlijkheid. De Westerschelde wordt gebruikt als belangrijke vaarverbinding van de havens van onder andere het Sloegebied, Antwerpen en Terneuzen naar de Noordzee. In mindere mate wordt de Westerschelde gebruikt voor pleziervaart.

Kernen

De gemeente Borsele omvat 15 kernen: Baarland, Borssele, Driewegen, Ellewoutsdijk, 's-Gravenpolder, 's-Heer Abtskerke, 's-Heerenhoek, Heinkenszand, Hoedekenskerke, Kwadendamme, Lewedorp, Nieuwdorp, Nisse, Oudelande en Ovezande. Heinkenszand is met bijna 5.500 inwoners de grootste kern, Ellewoutsdijk is met ruim 400 inwoners de kleinste. Door verschillen in ontstaansgeschiedenis en landschappelijke ligging hebben alle kernen hun eigen karakter, zowel ruimtelijk als sociaal-maatschappelijk.

De kernen Borssele en Nisse zijn omwille van hun cultuurhistorische waarde en betekenis aangemerkt als beschermde dorpsgezichten.

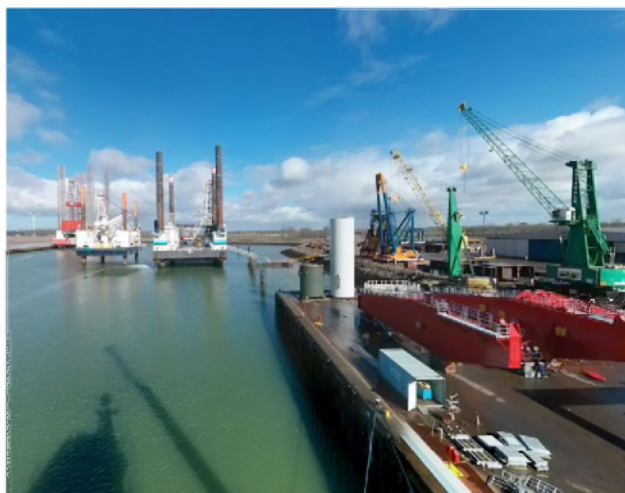
Landschapspark Borsele

De kleinschalige polders, de Poel en de Borsselepolder maken sinds 2005 onderdeel uit van het Nationaal Landschap Zuidwest Zeeland. Inmiddels vormen de Nationale Landschappen geen onderdeel meer van het nationale beleid en heeft het begrip Nationaal Landschap nog maar beperkt betekenis. Alle toeristische attracties en voorzieningen binnen de gemeente hebben echter wel een sterke link met het landschap. Daarom heeft de gemeente besloten om deze voorzieningen vanuit het overkoepelende begrip 'landschapspark' te gaan promoten. De gemeente heeft ervoor gekozen om de gehele gemeente aan te duiden als 'Landschapspark Borsele' en geen delen van de status uit te sluiten. Het is tenslotte het gehele grondgebied van de gemeente dat het verhaal van de Borselse landschapsgeschiedenis vertelt.

Een landschapspark heeft wel draagvlak, waarbij de inhoudelijke mogelijkheden in gezamenlijkheid in alle rust verkend moeten worden. Het landschapspark kan gezien worden als een variant op het Nationaal Landschap, maar is minder 'dwingend'. Een landschapspark heeft geen ver- en geboden, maar biedt vooral mogelijkheden. Hoe het Landschapspark Borsele precies vorm gaat krijgen, moet nog nader worden uitgewerkt, maar dat bovenbeschreven elementen van het DRS hier belangrijke bouwstenen voor zijn, is evident. Het Landschapspark Borsele kan mede de basis vormen voor landschappelijke investeringen, die inspelen op de bijzondere kwaliteiten van het gebied.

Relatie tussen DRS en projecten uit de Projectenatlas

Door de bij de Projectenatlas betrokken participanten is aangegeven dat iedere ingreep die in de toekomst voortvloeit uit de projecten een waarneembare positieve bijdrage moet leveren aan het versterken van het duurzaam ruimtelijk structuurbeeld. Hierdoor wordt de ruimtelijk-economische identiteit van Borsele verder versterkt, wat de toekomstbestendigheid van de gemeente vergroot.

Sloegebied

Westerschelde

Baarland

5. PROJECTEN

overzicht van de projecten

	1. Ontbrekende schakels		4. Energieneutraal ruraal gebied		6. Vergroening woon-zorgcomplexen
	2. Kansen aan de Westerschelde		5. Zelfredzaamheid kleinste kernen		7. Verduurzaming bedrijventerreinen
	3. Gebiedsaanpak Sloerland				

Kern van het project

Het grootste deel van het Borselse landschap is een polderlandschap, wat in de loop der eeuwen is ingepolderd. Deze ontstaansgeschiedenis is op veel plaatsen duidelijk afleesbaar. Door onder andere schaalvergroting en aanleg van infrastructurele werken is de ontstaansgeschiedenis van het landschap op sommige plaatsen aangetast.

De gemeente streeft ernaar de ontstaansgeschiedenis van haar grondgebied zoveel als mogelijk waarneembaar of 'afleesbaar' te laten zijn. Het project 'Ontbrekende schakels' zoekt naar impulsen om ontbrekende of zwakke schakels in het duurzaam ruimtelijk structuurbeeld (zie hoofdstuk 4) te versterken. Dit biedt niet alleen kansen voor landschapontwikkeling, maar het kan ook van belang zijn voor onder andere het opvangen van water, het vergroten van biodiversiteit en het versterken van toeristisch-recreatieve verbindingen. Bovendien houden landschappelijke structuren niet op bij de gemeentegrenzen; het project kan dan ook aanleiding zijn tot gemeentegrensoverschrijdende samenwerking.

1. ONTBREKENDE SCHAKELS

Deelprojecten

Verbinden Zwakegebied – Schengegebied: één van de voornemens is de loop van de voormalige Zwakegeul, die loopt richting de Schenge in de gemeente Goes, in het landschap op te halen. Het gewenste beeld is een natte reeks van kleine kreekrestanten met bijbehorende graslanden en moerasvegetatie. Hiermee wordt de waarde van het landschap voor plattelandstoerisme, maar ook in ecologische zin, vergroot.

Krekenplan 's-Heerenhoek: het dorp 's-Heerenhoek bevindt zich op het scheidsvlak tussen twee werelden: het industriële landschap van het Sloegebied enerzijds en het waardevolle cultuurlandschap van de Zak van Zuid-Beveland anderzijds. Een aanknopingspunt om deze twee werelden met elkaar te verbinden, kan gevonden worden in de oude kreken die de rechthoekige polderstructuur doorsnijden. Het krekkenplan gaat uit van een versterking van het krekkengebied door bestaande waterlopen te verbreden en natuurvriendelijke oevers aan te leggen.

Sloekreek: het Sloe vormde tot in de jaren '60 de grens tussen de eilanden Walcheren en Zuid-Beveland. Na aanleg van het Sloegebied is de Sloekreek als restant overgebleven. De ambitie is om deze Sloekreek beter te verbinden met Nieuwdorp enerzijds en met het Veerse Meer en Schengegebied anderzijds.

Land art: gekoppeld aan of als onderdeel van de krekkenstructuur kan land art een belangrijke bijdrage leveren aan het afleesbaar zijn van de landschapsgeschiedenis. Hierdoor wordt de toeristisch-recreatieve infrastructuur (fiets- en wandelroutes, recreatieve voorzieningen) visueel versterkt. Studie dient uit te wijzen welke locaties in aanmerking komen voor een land art-project, en waar dit (ruimtelijk-visueel, economisch en/of cultureel) een toegevoegde waarde heeft. De inhoud van het land art-project zal door de locatie en daarbij gewenste statement worden ingegeven.

'Honey Highway': de populatie bijen en andere bestuivende insecten neemt zienderogen af. Voor een fruitgemeente als Borsele een extra bedreiging. Eén van de oorzaken ligt in het ontbreken van doorgaande, aansluitende leefgebieden voor bestuivende insecten. Door verschillende leefgebieden in en buiten de gemeente met elkaar te verbinden, zal er meer uitwisseling kunnen plaatsvinden tussen verschillende populaties.

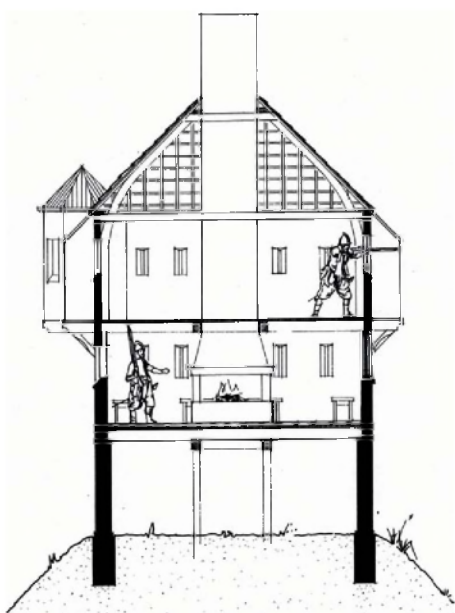
Kern van het project

Borsele ligt, tekenend voor de verhouding van de Zeeuwen met het water, afgekeerd van de Westerschelde. Op weinig plekken is er een directe relatie tussen de rivier en het land. Veel van de inwoners en bezoekers van de gemeente zien dit als een gemiste kans, en duiden het als een potentie deze relatie betekenis te geven.

De Westerschelde vormt een uniek gebied: als toegangspoort tot de haven van Antwerpen is het één van de belangrijkste vaarwegen van de wereld en een economische ader van formaat. Het beter beleefbaar maken, is een enorme kwaliteit die voor het oprapen ligt. De belevingswaarde en aantrekkelijkheid van de gemeente Borsele in het algemeen, maar met name de aan de Westerscheldekust gelegen kernen kan hierdoor aanzienlijk worden vergroot.

Het project is erop gericht de landschappelijke en recreatieve kansen die langs de Westerschelde liggen op te pakken en vorm en inhoud te geven aan de relatie tussen rivier, de dorpen en het achterland. 'Technische' aspecten als waterveiligheid en zoute kwel kunnen onderdeel vormen van het project, evenals de economische en sociaal-maatschappelijke impuls die het de dorpen Hoedekenskerke en Ellewoutsdijk kan geven.

2. KANSEN AAN DE WESTERSCHELDE

Deelprojecten

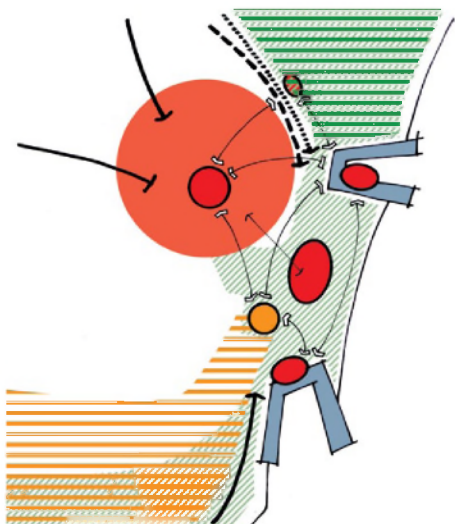
Havens Hoedekenskerke: naast Ellewoutsdijk is Hoedekenskerke de enige kern in Borsele die met haar havens een directe relatie heeft met de Westerschelde. Er zijn twee getijdenhavens aanwezig, waarvan er nog één als jachthaven in gebruik is. Door de ligging achter de hoge Zeedijk is de ruimtelijke relatie tussen de havens en het dorp echter beperkt. De belevings- en gebruikswaarde van de havens kan worden versterkt. Herontwikkeling dient mede te leiden tot herstel van de relatie dorp-water, versterking van de recreatieve betekenis van Hoedekenskerke én de versterking van de 'groene' rand van de Westerscheldekust.

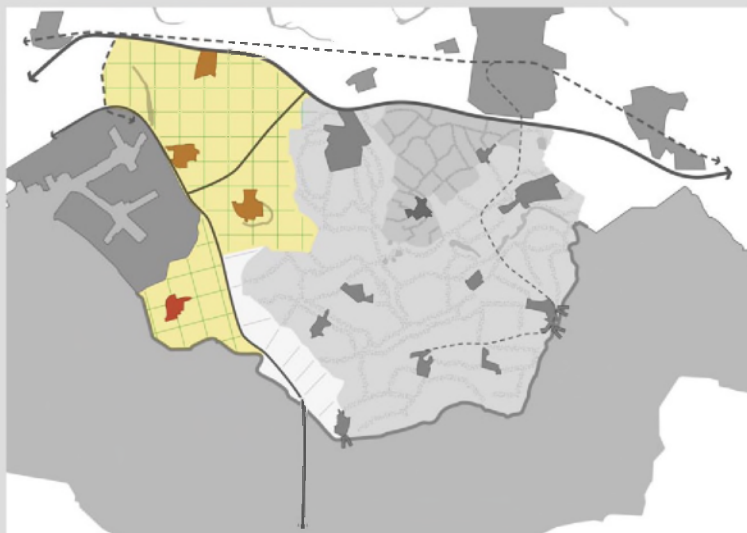
Herstructurering Crop Alliance en Scheldeoord: Crop Alliance, een verwerker van landbouwproducten, ligt op korte afstand van camping Scheldeoord en Baarland. In een zogenaamd 'living lab' (samenwerking met o.a. Hogeschool Zeeland en Deltares) worden met oog voor ieders belangen de landschappelijke, natuurlijke, economische en recreatieve mogelijkheden voor het gehele gebied onderzocht. De wens en verwachting is dat het 'living lab' leidt tot nieuwe oplossingsrichtingen voor een aantal belangentegenstellingen in het gebied.

Recreatief knooppunt Hoedekenskerke: Hoedekenskerke vormt het eindpunt van de recreatieve stoomtrein Goes - Borsele. De wens bestaat om de recreatieve betekenis van Hoedekenskerke verder uit te bouwen. Het dorp zou daarbij de uitvalsbasis kunnen vormen voor een verkenning van het achterland per fiets, voet, huifkar, etc. Het gebied ten zuiden van Hoedekenskerke kan, als onderdeel van het landschapspark, verder ingericht worden als een groen gebied met dagrecreatieve elementen.

Historische redouteslocaties: in de 17^e eeuw werden op de Bevelanden 22 redoutes opgericht voor de beveiliging van de eilanden en toezicht op de scheepvaart. Schippers die naar Zuid-Beveland wilden varen, moesten bij een redoute aanleggen, zodat controle mogelijk was. Na de Tachtigjarige Oorlog kwam de functie te vervallen en werden de redoutes afgebroken. Momenteel zijn de redoutes niet meer aanwezig. Onderdeel van het project 'Kansen aan de Westerschelde' is het verkennen of deze historie weer beleefbaar kan worden gemaakt. Dit kan bijvoorbeeld door 'redoutes-nieuwe-stijl' te bouwen op enkele van de locaties waar van oorsprong redoutes stonden, of deze locaties middels land art-projecten te accentueren.

Fort Ellewoutsdijk: Fort Ellewoutsdijk werd in 1835-1839 gebouwd als batterij en diende om de noordelijke scheepvaartroute van de Westerschelde te kunnen afsluiten. Reeds enkele decennia later werd duidelijk dat het fort als verdedigingswerk geen waarde meer had. Sloop werd echter voorkomen. Vandaag de dag is het fort een Rijksmonument en eigendom van de Vereniging Natuurmonumenten. Het fort is regelmatig te bezichtigen en er worden excursies verzorgd. Het streven is er echter op gericht om de potentie die het fort heeft voor verschillend gebruik in te vullen. Het kan mede hierdoor aan betekenis winnen en de relatie tussen Ellewoutsdijk, het fort en de Westerschelde vergroten.

Kern van het project

Het landschap in de Sloerland is – in tegenstelling tot andere delen van de gemeente – grootschalig en open van karakter. Het gebied staat onder invloed van de industrie van het Sloegebied. De invloed is enerzijds visueel, door de aanwezigheid van grote industriële complexen en infrastructuur. Anderzijds ondervindt de Sloerland milieutechnische invloed, waaronder geluidshinder, hittestress en incidenteel geuroverlast.

De ligging aan het Sloegebied biedt echter ook kansen, bijvoorbeeld op het vlak van bereikbaarheid, uitwisseling van warmte en energie, werkgelegenheid en als woonomgeving voor werknemers. Het project 'Gebiedsaanpak Sloerland' streeft naar een versterking van het gebied als aantrekkelijke leefomgeving. Het versterken van afwisselingen in het landschap en het geven van extra economische en sociaal-maatschappelijke impulsen aan de in de Sloerland gelegen kernen, maakt hier onderdeel van uit.

Deze gebiedsbenadering zou een andere werkvorm kunnen introduceren, waar een 'bottem up' benadering vanzelfsprekend onderdeel van uitmaakt. Het project kan 'procesinnovatie' bevorderen, wat van pas komt nu projecten steeds meer omvattender en complexer worden. Hierdoor wordt tegemoet gekomen aan de wens naar eigentijdse werkvormen die inhoud, technologie en sociaal-maatschappelijke veranderingen verbinden.

3. GEBIEDSAANPAK SLOERAND

Deelprojecten

Masterplan Nieuwdorp: de gemeente Borsele wil de structuur van de sociaal-maatschappelijke voorzieningen in Nieuwdorp herijken en waar mogelijk vernieuwen. De aanleiding hiervoor ligt in het besluit om voorzieningen voor lokaal onderwijs en sport zo lang mogelijk te waarborgen en een ontmoetingsplek voor sociale, culturele en educatieve activiteiten aan te bieden. De ontwikkeling van een integrale dorpsvisie/masterplan voor Nieuwdorp is een geschikt instrument om de verschillende opties en belangen te wegen.

Groene dorpen: door de ligging op korte afstand van het Sloegebied met de daar aanwezige industrie, is het effect van hittestress op de dorpen Borsele, 's-Heerenhoek, Lewedorp en Nieuwdorp groter dan op de andere Borselse kernen. In deze dorpen wordt gezocht naar compenserende maatregelen, bijvoorbeeld in de vorm van het vergroenen van de dorpen. Dit kan tegelijkertijd een belangrijke bijdrage leveren aan het verbeteren van de leefomgeving en identiteit van de kernen.

Bereikbaarheidsvisie Sloerland: door de ligging in de directe nabijheid van doorgaande wegen, zijn de kernen in de Sloerland over het algemeen goed aangesloten op het regionale en nationale wegennet. Er zijn echter ook knelpunten op dit vlak, met name als het gaat over doorgaand (landbouw)verkeer door de dorpen, beperkte mogelijkheden voor langzaam verkeer en ontbrekende schakels in het verkeersnetwerk. In een traject met alle wegbeheerders en betrokkenen kan een integrale bereikbaarheidsvisie voor de gehele Sloerland tot stand komen. Deze aanpak kan mogelijk worden uitgebouwd naar een nog grotere integrale benadering van het gebied.

Energieneutrale dorpen: in de Sloerland liggen uitgelezen kansen om de energietransitie versneld vorm te geven. In het Sloegebied wordt er volop duurzame energie gewonnen en er is sprake van een groot aanbod restwarmte. Onderzoek moet uitwijzen of uitwisseling met de dorpen in de Sloerland plaats kan vinden. Ook in de dorpen zelf liggen er kansen: zo kan er bijvoorbeeld meegelift worden op het Masterplan Nieuwdorp, op de mogelijkheden die vergroening van de dorpen biedt, en gebruik worden gemaakt van de expertise van lokale bedrijven op het vlak van duurzaamheid.

Kern van het project

Kennisontwikkeling over energieneutraliteit en 'van het gas af koppelen', vindt met name plaats daar waar een groot rendement valt te behalen: in de stedelijke gebieden. In een rurale gemeente als Borsele is het interessant om te kijken naar gebieden waar weinig huishoudens een gasaansluiting hebben: het landelijk gebied. Dit project is er dan ook op gericht juist kennis te vergaren en ervaring op te doen met het energieneutraal maken van het ruraal gebied.

Deze energietransitie kan gepaard gaan met andere vormen van zelfvoorzienendheid, bijvoorbeeld op het gebied van voedsel. Het kan een impuls geven aan de herwaardering van het ruraal gebied en daarmee een bijdrage leveren aan het versterken van de lokale identiteit.

Deze gebiedsbenadering zou kunnen leiden tot andere werkvormen en een andere manier van gebiedsontwikkeling/gebiedsbeheer. Het project staat introductie van pilots voor met als doel kennisverwerving met betrekking tot de onderscheiden thema's.

4. ENERGIENEUTRAAL RURAAL GEBIED

Deelprojecten

Energetisch autarkisch ruraal gebied: onderzoek moet uitwijzen welke alternatieve energiebronnen geschikt zijn voor een rurale gemeente als Borsele. Middels experimenten, waarin bijvoorbeeld besloten experimenten met lokale productie van biomassa en/of waterstof kan de energietransitie (wellicht) anders of versneld worden vormgegeven.

Renaissance van het ruraal gebied: mede door economische schaalvergroting staat het beheer van het landelijk gebied in Nederland op sommige plaatsen onder druk. De zoektocht naar nieuwe energiebronnen en klimaatadaptatieve maatregelen kunnen wellicht nieuwe impulsen zijn om tot een ander beheer van het landelijk gebied te komen. De opgave ligt voor deze ontwikkelingen niet als bedreiging te zien, maar als potentieel nieuwe ruimtelijk-economische dragers, die het ruraal gebied nieuw elan kunnen geven.

Versterken zelfvoorzienend op gebied van voedsel: het lokaal produceren en consumeren van voedsel kan bijdragen aan het verlagen van de 'ecologische footprint' van onze voedselvoorziening. Lokaal produceren sluit daarbij aan bij de trend dat consumenten willen weten waar en op welke wijze hun voedsel geproduceerd is. Lokaal, veilig, gezond en duurzaam zijn daarbij sleutelbegrippen. Met de aanwezigheid van zowel landbouw, veeteelt als fruitteelt kan Borsele op deze ontwikkelingen inspelen. Borsele als de (groente) tuin van de Delta?

Strategie vrijkomende agrarische bebouwing: een veranderend ruraal gebied brengt een andere kijk op het agrarische vastgoed met zich mee. Verwacht wordt dat tot 2030 meer dan 100.000 m² agrarische bebouwing in de gemeente haar functie verliest. Om verloedering van deze gebouwen en hun omgeving te voorkomen, zal gewerkt moeten worden aan een strategie hoe met dit vrijkomende vastgoed om te gaan. Voordat overgegaan wordt tot sloop, zal eerst kunnen worden gekeken naar manieren waarop het vastgoed voor andere doeleinden kan worden ingezet, bijvoorbeeld woningbouw, energievoorziening en/of recreatie.

Kern van het project

Met name in de zeer kleine kernen, met veelal minder dan 1.000 inwoners, is het voorzieningsniveau de laatste decennia flink afgenomen. Sommige dorpen beschikken bijvoorbeeld niet meer over een eigen basisschool. Gemiddeld genomen worden mensen ouder en de omvang van de groep ouderen groeit. Dit heeft op termijn effect op het aantal vrijwilligers die een culturele, maatschappelijke of sportinfrastructuur kunnen bemensen. Door toegenomen sociale mobiliteit wordt het vangnet aan direct in de omgeving wonende familie en vrienden die bij het ouder worden, indien nodig, met mantelzorg bij kunnen springen kleiner. Mensen zijn in die gevallen meer aangewezen op burens en kennissen in de directe woonomgeving.

Een groot deel van de bevolking is voldoende mobiel om zichzelf 'te redden', maar voor een deel van de bevolking is dat niet vanzelfsprekend. Dit geldt met name voor ouderen en mensen met een beperking. De gemeente Borsele maakt zich er sterk voor dat alle inwoners een volwaardige plaats in de samenleving in kunnen (blijven) nemen. In de kleinere kernen, waar geen permanente maatschappelijke infrastructuur aanwezig is, is dit echter soms lastig. Het versterken van de zelfredzaamheid van de lokale gemeenschap is dan ook een belangrijk thema. Gelet op de verwachte groeiende omvang van deze problematiek, lijkt een specifieke kernbenadering gerechtvaardigd.

5. ZELFREDZAAMHEID KLEINSTE KERNEN

Deze kernenbenadering moet een werkvorm introduceren met als doel versterking van zelfredzaamheid en sociale weerbaarheid van de dorpsgemeenschappen, met name in de allerkleinste kernen die niet meer kunnen rekenen op fysiek aanwezige sociaal-maatschappelijke voorzieningen.

Enkele voorbeelden van mogelijke deelprojecten

De Vitale Revolutie: de Vitale Revolutie is een beweging waarbinnen overheid, onderwijs, ondernemers en inwoners samen werken aan een gezonde leefomgeving. Daarbij staat steeds centraal om de gezonde keuze de makkelijkste keuze te maken. Gezond gedrag wordt hierdoor vanzelfsprekend. Hieronder valt ook mentale gezondheid. Het hebben van een vrienden-/kennissenkring, het actief participeren in lokale initiatieven of het tentoonspreiden van (vrijwillig) ondernemerschap maakt hier deel van uit. Binnen dit project gaan inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en gemeente gezamenlijk op zoek naar manieren om actief en gezond te leven, zodat de maatschappelijke participatiegraad van bewoners toeneemt.

Zorgzame Dorpen: met het project Zorgzame Dorpen verbindt het VrijwilligersHuis van de gemeente Borsele de inwoners van een dorp meer met elkaar. Gezamenlijk wordt gezocht naar oplossingen binnen de dorpen, om de gevolgen van maatschappelijke veranderingen op te vangen. Het eigen sociale netwerk van inwoners is steeds belangrijker, terwijl het traditionele netwerk van familie steeds meer onder druk staat. Onder begeleiding van de gemeente werken dorpsbewoners en andere betrokken partijen aan de uitvoering van hun ideeën. Hiermee bouwen zij met elkaar aan de verbetering van communicatie en leefbaarheid binnen het dorp.

Gezondheidstoerisme: een gezonde leefstijl en -omgeving kan ook worden 'vermarkt'. Gezocht wordt naar vormen om gezondheidstoerisme te koppelen aan de gezonde en aantrekkelijke Borselse leefomgeving. Aansluiting bij lokale initiatieven en het Landschapspark Borsele kan zorgen voor een gevarieerd en lokaal gedragen toeristisch product. Voorbeelden zijn het aanbieden van 'Bed & Bevelands Breakfast', het exploiteren van een theetuin of fruittuin et cetera. Bij deze kleinschalige initiatieven snijdt het mes meerdere kanten. Niet alleen neemt de diversiteit en kwaliteit van de toeristische en recreatieve infrastructuur toe (wat tot meer bezoek van buiten leidt), het vergroot ook de participatiegraad van mensen in het lokaal sociaal-maatschappelijk verkeer.

Kern van het project

Ons klimaat verandert, en onze woon- en leefomgeving dient hieraan aangepast te worden. Diverse kernen in de gemeente Borsele beschikken over een woon-zorgvoorziening voor ouderen en/of mensen met een beperking. Uit de 'Klimaattest' (november 2017) is naar voren gekomen dat deze voorzieningen en daarmee de gebruikers van deze voorzieningen (potentieel) extra gevoelig zijn voor warmte en uitdroging. Hitte ontstaat hier vooral door zwarte daken, veel verharding rond de complexen, direct zonlicht in de gebouwen en de beperkte aanwezigheid van groen.

Een aantrekkelijk en gezond leefklimaat voor alle inwoners is één van de doelstellingen van de gemeente Borsele. De gemeente zoekt dan ook naar mogelijkheden om de effecten van hitte in de woon-zorgcomplexen tegen te gaan of te beperken. Maatregelen kunnen onder andere worden gezocht in het vergroenen van de gebouwen en hun omgeving.

6. VERGROENING WOON-ZORGCOMPLEXEN

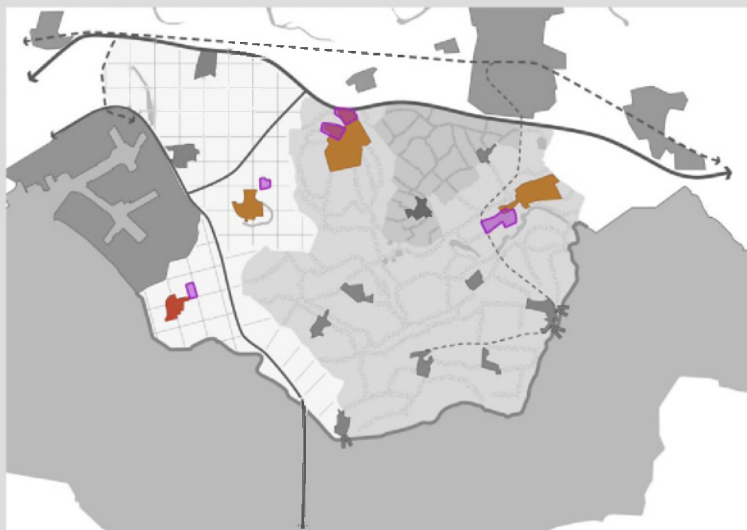

Nadere omschrijving

In de kernen Borssele, 's-Gravenpolder, 's-Heerenhoek, Heinkenszand, Lewedorp, Nieuwdorp en Ovezande zijn voor verschillende doelgroepen woon-zorgcomplexen aanwezig. Het project 'vergroening woon-zorgcomplexen' wil zich inzetten om de gevolgen van hitte binnen deze complexen tegen te gaan of te beperken. De gemeente is echter geen eigenaar van deze complexen. Binnen het project zal in samenspraak met de eigenaren, exploitanten, bewoners, omwonenden, gemeente en andere betrokken partijen op zoek worden gegaan naar manieren om de (omgeving van) woon-zorgcomplexen te vergroenen. Immers, groen zorgt voor verkoeling en schaduw. Tegelijk kan het verbeteren van de groenstructuur aanleiding zijn over te gaan tot een meer integrale aanpak van verbetering van de woonomgeving.

Uit een inventarisatie zal moeten blijken welke woon-zorgcomplexen het meest vatbaar zijn voor hittestress en waar maatregelen ook in de omgeving het grootste effect kunnen bereiken. Op deze manier kan een prioriteit aan de kernen/complexen worden toegekend. Vergroening kan plaatsvinden op/aan de gebouwen zelf, bijvoorbeeld in de vorm van groene gevels en daken. Maar ook de bredere omgeving wordt bij de vergroeningsopgave betrokken. Vergroening dient altijd gepaard te gaan met het versterken van de ruimtelijke identiteit. Groen kan meer zijn dan 'kijkgroen' en een vorm van isolatie. De wijze van beheer en onderhoud kan een bijdrage leveren bij het verantwoordelijk laten zijn voor de kwaliteit ervan door omwonenden. Buurtcohesie en buurtparticipatie kan erdoor worden vergroot. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het aanbrengen van pluk- en beweegtuinten, waar ook omwonenden en het (basis)onderwijs gebruik van kunnen maken. Maatwerkprojecten kunnen ook een rol van betekenis spelen in het vergroten van de biodiversiteit.

Kern van het project

Bedrijventerreinen zijn veelal functioneel en doelmatig ingericht. Bedrijfsgebouwen en infrastructuur vormen het overgrote deel van deze terreinen. Bedrijventerreinen zijn dan ook sterk versteend en hebben weinig groen. Los van het feit dat bij overvloedige regenval weinig infiltratie van water in de bodem plaatsvindt, warmen deze terreinen in de zomerperiode sterk op, wat een uitstralend effect op de omgeving kan hebben. Gelet op het tijdstip van realisatie is een aantal terreinen daarnaast wat gedateerd in hun verschijningsvorm, en laat de algemene uitstraling als aantrekkelijk werk- en investeringsgebied te wensen over.

Vergroening en verduurzaming van bedrijventerreinen biedt allereerst kansen voor het verbeteren van de energiehuishouding en het terugdringen van het hitte-effect. Maar het kan tevens een positieve bijdrage leveren aan het verbeteren van de waterinfiltratie, ruimtelijke (beeld)kwaliteit en het vergroten van de biodiversiteit. Tevens betaalt het zich uit in een aantrekkelijker vestigingsmilieu voor bedrijven, het verhogen/stabiliseren van de waarde van het bedrijfsomroerendgoed.

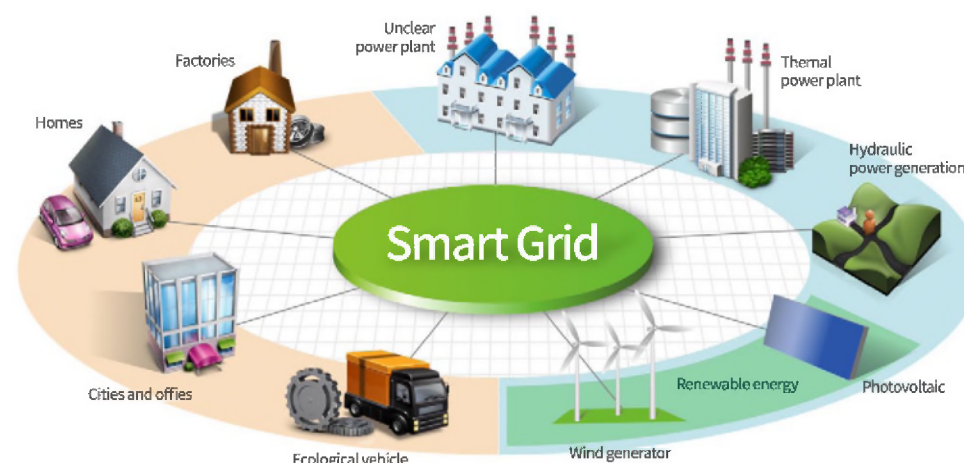
7. VERDUURZAMING BEDRIJVENTERREINEN

Nadere omschrijving

De bedrijventerreinen in Heinkenszand, 's-Gravenpolder, 's-Heerenhoek en Borssele zijn sterk versteend. Het project 'Verduurzaming bedrijfsterrainen' wil zich ervoor inzetten deze terreinen te vergroenen en te verduurzamen.

De gemeente heeft hierbij de ambitie om in 2025 een eerste energieneutraal bedrijventerrein te hebben. De gemeente is echter enkel eigenaar van de openbare ruimte en van slechts een klein deel van het vastgoed. Het project zal organiseren dat de eigenaren, gebruikers en eventuele andere betrokkenen samen op zoek gaan naar manieren om de bedrijventerreinen te vergroenen en te verduurzamen. Een strategie om te komen tot verduurzaming van de bedrijventerrein geeft daarbij tevens aanleiding tot het toepassen van nieuwe technologieën om de energietransitie (productie en opslag van energie) vorm te geven.

6. VAN PROJECTEN NAAR UITVOERING

Project	Deelprojecten	Verantwoordelijke	Partners	Planning
1. Ontbrekende schakels				
2. Kansen aan de Westerschelde				
3. Gebiedsaanpak Sloerand				
4. Energieneutraal ruraal gebied				
5. Zelfredzaamheid kleinste kernen				
6. Vergroening woonzorgcomplexen				
7. Verduurzaming bedrijventerreinen				